

JEAN HANFF KORELITZ

JE HAD HET
KUNNEN WETEN

ISBN 978-90-225-7417-1
ISBN 978-94-023-0407-7 (e-boek)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *You Should Have Known*
Oorspronkelijke uitgever: Grand Central Publishing, Hachette Book Group
Vertaling: Yolande Ligterink
Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio, Amsterdam
Omslagbeeld: © Aimee Williams
Auteursfoto: © Mark Czajkowski
Zetwerk: Mat-Zet bv, Soest

© 2014 Jean Hanff Korelitz
Nederlandstalige uitgave © 2015 Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Asher

DEEL 1

VOOR

JE WEET HET GEWOON

De meeste mensen huilden wanneer ze hier voor het eerst kwamen en dit meisje leek geen uitzondering. Met ferme pas en een attachékoffertje in de hand kwam ze binnen en schudde Grace de hand als de nuchtere zakenvrouw die ze kennelijk was of in elk geval wilde zijn. Ze ging op de bank zitten en sloeg haar ene lange, in keper gehulde been over het andere. Toen pas leek ze zich nogal abrupt bewust te worden van waar ze zich bevond.

‘Tjonge,’ zei het meisje, dat Rebecca Wynne heette. Grace had het een paar minuten eerder nog nagekeken. ‘Ik ben sinds mijn studententijd niet meer bij een therapeut geweest.’

Grace zat op haar vaste stoel. Ze kruiste haar veel kortere benen en boog iets naar voren. Het was een onweerstaanbare reflex.

‘Dit is zo bizar! Zodra je hier binnenkomt, wil je het meteen op een brullen zetten.’

‘Tissues genoeg.’ Grace glimlachte. Hoe vaak had ze niet in deze stoel gezeten, met haar benen over elkaar, precies zoals nu, en geluisterd naar het gehuil dat de kamer vulde. Hier werd zo vaak gehuild dat ze zich soms voorstelde dat haar kantoor zich onder water bevond, als in een van de magische verhalen van Betty MacDonald waar ze als kind zo van had gehouden en waarin de hoofdpersoon een huilebalk was die letterlijk niet kon ophouden met snikken tot het water aan haar kin stond. Als er sprake was van bovenmatige woede, zodat er geschreeuwd werd of juist giftig gezwegen, stelde ze zich voor dat de muren van haar kantoor, die in werkelijkheid een heel onschuldige gebroken witte tint

hadden, donker werden van agressie. Als er geluk of instemming bereikt werd, verbeeldde ze zich soms dat ze de zoete geur van dennen rook, alsof ze laat in de zomer bij het meer was.

‘Nou, het is maar een kamer,’ zei ze opgewekt. ‘Met heel saai meubilair.’

‘Ja.’ Rebecca keek om zich heen alsof ze zich ervan moest vergewissen. De spreekkamer van Grace was met grote zorg ingericht om een he-leboel dingen tegelijk te zijn – comfortabel maar niet bijzonder uitnodigend en warm zonder verontrustende persoonlijkheid – en de decoraties waren zo bekend dat ze bij iedereen een snaar raakten. Die afdruk van Eliot Porter met de berken, die ze naast de deur had gehangen, had iedereen die niet op een gegeven moment in zijn omgeving gehad? In het studentenhuus? In het gehuurde zomerhuisje? En dan het rode tapijt, de havermoutkleurige bank en haar eigen draaistoel. Er stonden een glazen salontafel met een doos tissues in een leren houder en in de hoek een oud, landelijk, grenenhouten bureau met laden vol gele notitieblokken en lijsten van psychofarmacologen, kinderpsychologen, hypnotherapeuten die je hielpen te stoppen met roken, makelaars, reisbureaus, mediators, financieel adviseurs en scheidingsadvocaten. Op het bureaublad staken pennen uit een lelijke aardewerken mok die haar zoon Henry in de eerste klas had gemaakt (een voorwerp dat in de loop der jaren verrassend veel commentaar had opgeleverd en een opmerkelijke hoeveelheid samengebalde herinneringen in woorden had omgezet), en wierp een witte keramieken lamp met een juten kap discreet licht op wat hier allemaal voorviel. Het enige raam bood uitzicht op het plaatsje achter het gebouw en daar was nooit iets te zien, hoewel ze er jaren eerder een bak met kleurige, gemakkelijke planten had neergezet – geraniums en klimop. De conciërge had zijn goedkeuring verleend aan dit project, hoewel zijn enthousiasme niet groot genoeg was gebleken om haar te helpen de houten bak uit de wagen en door de steeg naar zijn bestemming te manoeuvreren. De planten waren doodgegaan door gebrek aan zonlicht en de bak zelf was niet lang daarna verdwenen, met achterlating van een blijvende donkere plek op het cement. Ze was niet echt goed met planten.

Maar vandaag had ze zowaar bloemen meegenomen: donkerroze

rozen, op aanbeveling van Sarabeth, die nu de Grote Dag met rasse schreden naderde aan de kleinste details aandacht besteedde. Niet alleen moest Grace voor de gelegenheid bloemen kopen, het moesten per se rozen zijn en dan nog roze rozen – donkerroze.

Donkerroze rozen. Waarom in godsnaam, had Grace zich afgevraagd. Sarabeth verwachtte toch zeker geen kleurenfoto? Was het niet ongelooflijk genoeg dat *Vogue* voldoende interesse had voor een zwart-witfoto? Toch had ze gedaan wat haar gezegd was en de bloemen in de enige vaas geduwd die in het kantoorkeukentje stond, een overblijfsel van een vergeten bloemenzending (vanwege het einde van een behandeling? Bedankt dat je me hebt laten zien dat ik bij hem weg moest? Bloemen van Jonathan?), waarin ze niet erg charmant ver uit elkaar weken. Nu stonden ze op een van de bijzettafels en liepen enig gevaar te worden neergehaald door Rebecca's zware wollen jas.

'Weet je,' zei Grace, 'je hebt gelijk over dat huilen. Het is heel moeilijk voor mensen om hier te komen. Of in het geval van mijn praktijk, om hun partner hierheen te krijgen. Dus is het heel normaal dat ze zich laten gaan wanneer ze voor het eerst binnen zijn. Dat geeft helemaal niets.'

'Nou, een andere keer misschien,' zei het meisje. Ze was een jaar of dertig, schatte Grace, en knap op een enigszins strenge manier. Haar kleren waren heel slim ontworpen om haar weelderige en volle lichaamsbouw te verbergen en de schijn te wekken dat ze jongensachtig slank was. Het witte katoenen overhemd zag eruit alsof het daar speciaal op was gemaakt en de bruine keperbroek sloot precies op de juiste plek aan om de schijn te wekken van een taille die er amper was. Beide kledingstukken waren een illusionaire triomf en duidelijk gemaakt door iemand die precies wist wat hij deed. Als je voor *Vogue* werkte, had je natuurlijk toegang tot zulke mensen, stelde Grace zich voor.

Rebecca rommelde wat in het koffertje aan haar in laarzen gestoken voeten en haalde er een stokoude taperecorder uit, die ze op de glazen tafel zette. 'Je vindt het toch niet erg?' vroeg ze. 'Het is een antiek ding, dat weet ik, maar ik heb hem nodig als back-up. Ik heb een keer vier uur zitten praten met een popster die niet bepaald bekendstaat om haar vermogen om zinnen af te maken en toen had ik zo'n supermo-

dern dingetje ter grootte van een luciferdoosje. Toen ik later de opname wilde afspelen, stond er helemaal niets op. Het meest angstaanjagende moment van mijn carrière.’

Grace knikte. ‘Dat zal best. Maar je hebt er kennelijk iets op gevonden.’

Rebecca haalde haar schouders op. Haar fijne blonde haar was zo geknipt dat het een zeer weloverwogen warboel vormde en ze had een zilveren ketting om die over haar sleutelbeenderen lag. ‘In mijn verhaal leek ze zo slim dat ze gek zou zijn geweest om de citaten niet te laten staan. Niet dat ik daar bang voor was. Haar publiciteitsagent vertelde zelfs aan mijn redacteur dat het het mooiste interview was dat ze ooit had gegeven, dus ik kon niet meer stuk.’ Ze zweeg en keek Grace recht aan. ‘Zal ik je eens wat vertellen?’ zei ze met een halve glimlach. ‘Het komt nu pas bij me op dat ik dat niet had mogen zeggen. Dat is ook zoiets als je bij een therapeut bent. Je gaat op de bank zitten en verklapt al je geheimen.’

Grace glimlachte.

Rebecca drukte met hoorbare klikken de nodige knoppen van haar taperecorder in. Vervolgens haalde ze een ouderwets stenoblok en een glanzende, ingebonden drukproef uit haar koffertje.

‘O, je hebt het boek al!’ zei Grace. Het was zo nieuw dat het haar veraste om het in andere handen te zien. Alsof ze al die moeite had gedaan, louter en alleen om haar eigen ijdelheid te strelen.

‘Natuurlijk,’ zei het meisje koeltjes. Ze leek haar professionaliteit en haar controle over het gesprek terug te krijgen op het moment dat Grace liet blijken dat dit allemaal nieuw voor haar was. Maar Grace kon het niet helpen. Het was nog steeds zo vreemd om het boek in gedrukte vorm te zien: haar boek, haar éígen boek, nog niet in de winkels, maar dat zou niet lang meer duren – het moest in het nieuwe jaar uitkomen en agent Sarabeth, redacteur Maud en uitgever J. Colton (J. Colton! Zo heette ze echt!) hielden vol dat dat de beste tijd was om een dergelijk boek uit te brengen. Zelfs na al die maanden van corrigeren waren de gebonden drukproef (zo echt, zo geruststellend solide), het contract, de cheque (meteen verzilverd, alsof hij in rook zou kunnen opgaan) en de vermelding in de fondsbrochure zo realistisch, zo dit-

gebeurt-écht. Ze had vorig voorjaar bij een boekenbeurs een presentatie gegeven voor een zaal vol doorgewinterde vertegenwoordigers met aantekeningblokken, die haar allemaal hadden zitten aangrijzen. (Een paar van hen waren naderhand advies komen vragen over hun eigen noodlijdende huwelijk – nou ja, daar moest ze maar aan wennen.) En een jaar geleden was die wilde dag aangebroken waarop Sarabeth elk uur belde om steeds ongelooflijker berichten door te geven. Iemand wilde het kopen. Iemand anders wilde het kopen. Iemand... nee, twee anderen, nee, drie en daarna had ze doorgerateld in een jargon waar Grace geen woord van begreep: een optie, een bodemprijs (een bódem-prijs?), luisterboeken en e-boeken, opjagers voor ‘de Lijst’ (ze ontdekte pas wat ‘de Lijst’ was toen ze het contract las). Het leek allemaal even ongerijmd. Grace las al jaren over de malaise in de boekenwereld, maar nu maakte ze kennis met een levendige, opdringerige, manische bedrijfstak terwijl zij een verschrompeld lijk had verwacht, het zoveelste achterhaalde voorbeeld van Amerikaanse nijverheid dat lag weg te rotten naast de staalfabrieken en goudmijnen. Dat zei ze een keer tegen Sarabeth toen de veiling op de derde dag op zijn kop werd gezet door een late bidder, gevolgd door een golf van nieuwe biedingen. Waren uitgevers geen uitstervend ras? Dat las ze tenslotte voortdurend in de tijdschriften. Sarabeth had gelachen. De uitgevers waren inderdaad op sterven na dood, verzekerde ze Grace, zonder er kennelijk erg onder gebukt te gaan. Behalve als je toevallig de zeitgeist wist te vatten. En haar boek, *Je had het kunnen weten*, ging dat kennelijk doen.

Het had haar twee hele jaren gekost om het te schrijven, hier aan het bureau in de hoek, op haar laptop tussen de afspraken in, aan de zware eiken tafel vol watervlekken in hun huis aan het meer, met uitzicht op de steiger, en thuis op 81st Street, ’s nachts aan het aanrecht, terwijl Jonathan nog in het ziekenhuis was of al naar bed was gegaan, uitgeput na een lange dag, en Henry lag te slapen met een boek op zijn borst en het licht nog aan. Ze had zitten schrijven met een mok gemberthee gevaarlijk dicht bij het toetsenbord en een heel aanrecht vol aantekeningen en oude dossiers vol Post-its. Tijdens het schrijven kregen de theorieën die ze al zo lang aanhing steeds meer gestalte, een gestalte die uiteindelijk regelrecht gezaghebbend aandeed, met een volkse

wijsheid waarvan ze niet had geweten dat ze die bezat tot ze de woorden zwart op wit zag staan in de vorm van conclusies die ze al bereikt leek te hebben voor ze vijftien jaar eerder met haar praktijk was begonnen. (Omdat ze niets geleerd had? Omdat ze van het begin af aan gelijk had gehad?) Ze kon zich zelfs niet herinneren dat ze ooit had geleerd hoe ze haar werk als therapeut moest doen, afgezien van de colleges en het praktijkwerk, de lectuur en de essays en het behalen van het noodzakelijke diploma. Ze had altijd geweten hoe het moest, ze kon zich niet herinneren dat ze het ooit níét geweten had. Ze had net zo goed meteen van de middelbare school dit keurige kantoortje in kunnen lopen en dan was ze net zo'n doeltreffende therapeut geweest als nu, had ze net zoveel echtparen geholpen en net zoveel vrouwen behoed voor een huwelijk met een man die haar nooit gelukkig zou maken. Dat betekende niet dat ze bijzonder was of zelfs erg slim, wist ze. Het was voor haar geen door god gegeven eigenschap (god was voor haar nooit meer geweest dan een historisch, cultureel of artistiek interessant gegeven), maar eerder iets wat was voortgebracht door aanleg en opvoeding, zoiets als een natuurlijk begaafde ballerina die het geluk had én lange benen te hebben én een ouder die bereid was haar naar dansles te brengen. Om een of andere reden – of naar alle waarschijnlijkheid zonder enige reden – was Grace Reinhart Sachs geboren met een aanleg voor sociale observatie en inzicht in de mensen om haar heen en opgegroeid in een milieu waarin werd nagedacht en met elkaar werd gesproken. Ze kon niet zingen of dansen of met getallen goochelen. Ze kon geen muziek maken, zoals haar zoon, of ten dode opgeschreven kinderen tot leven wekken, zoals haar man – twee gaven die haar nederig en opgewonden zouden hebben gestemd – maar ze kon met mensen in gesprek gaan en meestal heel snel en met verontrustende helderheid zien welke vallen ze voor zichzelf zetten en hoe ze die moesten ontwijken. Of hoe ze zich eruit moesten bevrijden als ze er al in gelopen waren, wat meestal het geval was als ze bij haar kwamen. Dat het feit dat ze deze voor de hand liggende dingen had opgeschreven iemand van *Vogue* naar haar alledaagse kantoortje had gebracht, was fascinerend en uiteraard opwindend, maar ook een beetje bizar. Waarom was iemand die erop wees dat de nacht werd ge-

volgd door de dag, dat de economie onderhevig was aan terugvallen of die iets anders opmerkte dat iedereen zelf kon zien een nationaal platform waard? (Als ze aan haar boek dacht en aan wat het de vrouwen die het zouden lezen voorhield, schaamde ze zich soms bijna, alsof ze op het punt stond een wondermiddel op de markt te brengen dat al lang bij de drogisterij lag.) Van de andere kant ging het om dingen die niet te vaak of duidelijk genoeg konden worden gezegd.

Een paar weken eerder had ze aangezeten bij een lunch in de privé-kamer van Craft, aan een tafel vol overduidelijk cynische, maar uit hoofde van hun vak geboeide boekers voor diverse media. Begeleid door het geluid van zacht tikkend zilver had Grace over haar boek gepraat en de onvermijdelijke vraag beantwoord (met name van een merkbaar vijandige man met een vuurrode strik) waarom *Je had het kunnen weten: waarom vrouwen niet horen wat de mannen in hun leven hun vertellen* anders was dan alle andere boeken over relaties. De gerechten van Tom Colicchio waren hier duidelijk de voornaamste attractie. Ze besteedde iets te veel tijd aan de redacteur van een tijdschrift die naast haar zat (met andere woorden, ze moest tegen wil en dank het verhaal van de vrouw over haar eigen dure scheiding aanhoren) en merkte tot haar grote spijt dat de kelner lang voordat ze had kunnen genieten van de lamsbout haar bord kwam weghalen. Het leek een schrijver onwaardig om te vragen of ze het restant mee mocht nemen.

Maar na de lunch belde uitgever J. Colton toch over uitnodigingen voor interviews en tv-programma's, allemaal het resultaat van de lunch. De redacteur van de dure scheiding gaf opdracht voor een stuk in *More* en de vijandige man met het strikje wilde een artikel voor AP (wat het allemaal de moeite waard maakte, dat moest zelfs Grace toegeven). Het interview voor *Vogue* werd kort daarna geboekt. De bal was duidelijk aan het rollen gebracht.

Op verzoek van redacteur Maud had ze een opiniestuk geschreven waarin ze uitlegde waarom januari zo'n populaire maand was om scheiding aan te vragen (de stress van de feestdagen plus goede voornemens) en op verzoek van uitgever J. Colton had ze een bizarre sessie met een mediacoach doorstaan en geleerd hoe ze haar hoofd scheef moest houden als ze naar een presentator luisterde, hoe ze het publiek

in de studio voor zich moest winnen, hoe ze in de meest onwaarschijnlijke zinnen de titel van haar boek kon laten vallen zonder – hoopte ze – te klinken als een narcistische robot, en hoe ze korte en krachtige uitspraken kon doen.

‘Mijn redacteur heeft het me een paar weken geleden toegestuurd,’ zei Rebecca, en ze legde de drukproef op het tafeltje, naast de doos tissues. ‘Ik vond het geweldig. Weet je, de mensen krijgen dit eigenlijk nooit te horen: *als je in het begin geen fouten maakt, heb je later niet zoveel problemen*. En het is erg direct. De meeste boeken over dit onderwerp pakken het veel vriendelijker en zachtaardiger aan.’

Grace was zich ervan bewust dat het interview was begonnen en probeerde haar hoofd op de juiste wijze scheef te houden en die volmaakte kernachtige uitspraken te produceren. Toen ze antwoord gaf, was haar stem niet de stem die ze in het echte leven gebruikte; het was een gelegenheidsstem. Ze beschouwde het zelf als haar therapiestem. ‘Ik hoor wat je zegt. Maar om eerlijk te zijn, vind ik dat we niet veel verder zijn gekomen met vriendelijk en zachtaardig. Volgens mij zijn vrouwen er klaar voor om te horen wat in mijn boek staat. We hoeven niet zachtjes aangepakt te worden. We zijn volwassen en als we er een puinhoop van hebben gemaakt, zouden we de waarheid daarover moeten kunnen aanhoren en onze eigen beslissingen moeten kunnen nemen. Ik zeg altijd tegen mijn cliënten dat het geen zin heeft naar mijn kantoor te komen en te betalen voor mijn deskundige oordeel als ze alleen maar willen horen dat alles wel goed komt of dat alles een reden heeft. En dan hoeven ze natuurlijk ook niet mijn boek te kopen.’ Ze glimlachte. ‘Dan kopen ze maar een van die andere boeken. Maakt niet uit welk. *Maak met liefde je huwelijk gezond. Vecht voor je relatie*.’

‘Ja, maar jouw titel is nogal... hard, vind je niet? *Je had het kunnen weten*. Ik bedoel, dat zeggen we tegen onszelf als een of andere politicus net een foto van zijn penis heeft getweet of een tweede gezin blijkt te hebben en zijn vrouw bij een persconferentie verbijsterd naast hem staat. Je weet wel: *Meen je dat nou? Verbaast dit je?*’

‘Ik twijfel er niet aan dat de vrouw verbaasd is.’ Grace knikte. ‘De vraag is of ze verbaasd had moeten zijn? Had ze kunnen voorkomen dat ze in die positie terecht kwam?’

‘Dus daarom heb je deze titel gekozen?’

‘Nou, ja en nee,’ zei Grace. ‘Het was eigenlijk mijn tweede keus. Ik wilde het *Dit verdient de aandacht* noemen. Maar niemand snapte de verwijzing. Ze zeiden dat het te literair was.’

‘O, echt? Hebben we dan niet allemaal Arthur Miller gelezen op de middelbare school?’ vroeg Rebecca spottend, waarmee ze meteen te kennen gaf hoe solide haar eigen opleiding was geweest.

‘Misschien op jouw middelbare school,’ zei Grace diplomatiek. Ze had *De dood van een handelsreiziger* zelf gelezen toen ze een jaar of twaalf was en op Rearden zat, de trotse, intensieve (en vroeger vaag socialistische) privéschool in New York waar haar eigen zoon nu ook op zat. ‘Hoe dan ook, we hebben een compromis gesloten. Je weet toch wat we altijd zeggen als iemand iets doet wat we niet zagen aankomen? ‘Je weet het ook nooit’. We zijn geschokt dat hij een vrouwenjager of een fraudeur is. Hij is verslaafd. Hij heeft over alles gelogen. Of hij is gewoon een egoïst en het feit dat hij met jou is getrouwd en jullie misschien samen kinderen hebben, weerhoudt hem er niet van zich te gedragen alsof hij nog steeds een vrije, ongebonden tiener is.’

‘Je zegt het,’ zei Rebecca. Het klonk enigszins persoonlijk, vond Grace. Nou ja, dat was geen grote verrassing. Het was juist het punt.

‘En wanneer zoiets gebeurt, steken we onze handen op en zeggen: ‘wauw, je weet het ook nooit met mensen’. We nemen nooit verantwoordelijkheid voor wat we zelf aan het bedrog hebben bijgedragen. We moeten leren dat wel te doen. Anders kunnen we niet in ons eigen belang handelen. En dan kunnen we zoiets de volgende keer ook niet voorkomen.’

‘Jeetje.’ Rebecca keek op. Ze keek Grace met onomwonden afkeuring aan. ‘We gaan toch niet het slachtoffer de schuld geven, hè?’

‘Er is geen slachtoffer,’ zei Grace. ‘Hoor eens, ik ben al vijftien jaar therapeut. Steeds weer heb ik vrouwen horen vertellen over hun eerste ontmoeting met hun partner en hun eerste indruk van hem. En als ik ze hoorde praten, dacht ik voortdurend: je wist het vanaf het begin. Ze weet dat hij altijd naar andere vrouwen zal blijven kijken. Ze weet dat hij niet kan sparen. Ze weet dat hij minachting voor haar voelt. De allereerste keer dat ze met elkaar praten, of bij de tweede afspraak, of de avond

dat ze hem voorstelt aan haar vriendinnen. Maar op de een of andere manier verdringt ze die wetenschap. Ze laat die eerste indrukken, dat fundamentele bewustzijn ondersnemen door iets anders. Ze overtuigt zichzelf ervan dat iets wat ze intuïtief heeft waargenomen in een man die ze amper kent helemaal niet waar blijkt nu ze – en ik citeer – hem beter heeft leren kennen. Die impuls om onze eigen indrukken weg te schuiven is echt verbazend krachtig. Hij kan een vernietigende uitwerking hebben op het verdere leven van een vrouw. Maar in ons eigen leven zien we het altijd door de vingers, zelfs als we naar een andere misleide vrouw kijken en denken: hoe kan ze dat nu niet geweten hebben? Ik vind echt dat we op dezelfde manier naar onszelf moeten kijken. En liefst voordat we ons laten misleiden, niet daarna.’

‘Maar je weet natuurlijk ook’ – Rebecca keek op van haar notitieblok terwijl ze indrukwekkend genoeg gewoon doorschreef – ‘dat het niet alleen om mannen gaat. Vrouwen liegen ook, toch?’ Ze fronste en midden op haar voorhoofd verscheen een heel duidelijke V. Het tijdschrift waarvoor ze schreef had haar kennelijk – gelukkig – nog niet overgehaald zich te laten injecteren met botox.

‘Ja, natuurlijk. Daar schrijf ik in het boek ook over. Maar het is een feit dat het negen van de tien keer de vrouw is die hier op de bank belandt, volkomen over haar toeren omdat haar partner volgens haar iets voor haar verzwegen heeft. Dus besloot ik meteen vanaf het begin dat dit een boek voor vrouwen moest worden.’

‘Oké,’ zei het meisje, dat weer naar haar notatieblok keek. ‘Dat snap ik.’

‘Het klinkt allemaal erg belerend,’ zei Grace met een spijtig lachje.

‘Je voelt dit gewoon heel sterk.’

O ja, dacht Grace. Dat moest ze onthouden.

‘Hoe dan ook,’ vervolgde ze weloverwogen, ‘op een gegeven moment kon ik er gewoon niet meer tegen dat zoveel fatsoenlijke vrouwen, allemaal met de beste bedoelingen, maanden of jaren therapie moeten volgen, dat ze zich het hart uit het lijf moeten rukken en een fortuin moeten spenderen, alleen om tot het besef te komen dat hun partner helemaal niets veranderd is, dat hij mogelijk nooit serieus geprobeerd heeft om te veranderen of zelfs maar iets van bereidheid heeft

getoond om te veranderen. Die vrouwen zijn weer helemaal terug waar ze waren toen ze voor het eerst binnenkwamen en zaten waar jij nu zit. Die vrouwen verdienen het om de waarheid te horen, en die luidt dat er geen verbetering zal komen in hun situatie, in elk geval bij lange na niet in de mate die zij willen. Ze moeten horen dat de fout die ze gemaakt hebben misschien niet meer te herstellen is.’

Ze zweeg, deels om Rebecca de gelegenheid te geven alles op te schrijven, deels om te genieten van de zojuist afgeworpen ‘bom’, zoals agent Sarabeth het vorig jaar bij hun allereerste bespreking had genoemd. Het voelde nog steeds alsof ze een lichte aardbeving had veroorzaakt. Grace kon zich zelfs het moment herinneren dat ze had besloten op te schrijven wat ze echt vond, de voor de hand liggende conclusie waartoe ze in alle jaren in haar praktijk was gekomen en die versterkt was bij elke datinggids en huwelijks-gids (waarin het nooit werd aangeroerd) die ze als voorbereiding op het schrijven van haar boek had verslonden en bij elke conferentie van de Internationale Associatie van Huwelijks- en Gezinstherapeuten die ze had bijgewoond (waarbij er nooit een woord over werd gesproken) aan kracht had gewonnen. Het feit waar niemand ooit over sprak, maar waar haar collega’s waarschijnlijk net zo goed van op de hoogte waren als zij. Moest ze het in haar boek benoemen en de bijtende kritiek van haar hele beroepsgroep over zich afroepen? Of moest ze gewoon dat belachelijke fabeltje herhalen dat elke ‘relatie’ (wat dat ook mocht zijn) ‘gered’ kon worden (wat dat ook mocht betekenen)?

‘Kies niet de verkeerde partner,’ zei ze nu tegen Rebecca, aangemoedigd door de aanwezigheid van *Vogue* in haar nietszeggende kantoor-tje, in de persoon van de gekunstelde, lange en slanke vrouw op haar haveremoutkleurige bank, druk in de weer met haar ouderwetse steno-blok en taperecorder. ‘Als je de verkeerde kiest, maakt het niet uit hoe graag je je huwelijk wilt redden. Het zal niet lukken.’

Na een paar tellen keek Rebecca op en zei: ‘Dat is nogal een krasse uitspraak.’

Grace haalde haar schouders op. Het was een krasse uitspraak, dat ging ze niet ontkennen. Het moest kras zijn. Als een vrouw de verkeerde man koos, werd hij nooit de juiste man, iets anders kon ze er niet

van maken. De beste therapeut ter wereld kon in dat geval niet meer doen dan onderhandelen over een wapenstilstand. Het was op zijn best verschrikkelijk triest, vond Grace, maar op zijn slechtst was het een levenslange straf. Zo hoorde een huwelijk er niet uit te zien. Als er geen kinderen waren, moest alle energie in de scheiding gaan zitten. Waren er wel kinderen, dan was die energie bestemd voor wederzijds respect en co-ouderschap. En de scheiding.

Dat betekende natuurlijk niet dat ze niet met ze meevoelde. Dat deed ze oprecht, zeker met haar eigen patiënten, omdat die haar hulp hadden ingeroepen en omdat het te laat was om ze iets anders te bieden dan het equivalent van vuilniszakken en een ontvettend schoonmaakmiddel nadat de frituurpan was omgevallen. Maar wat ze het ergste vond, was dat al dat verdriet gemakkelijk voorkomen had kunnen worden. Haar patiënten waren geen domme mensen. Ze waren goed opgeleid en hadden een juiste kijk op mensen. Sommigen waren zelfs briljant. In hun jonge jaren was er een potentiële partner op hun pad gekomen die hun zeker of in elk geval waarschijnlijk verdriet zou gaan doen en Grace vond het ronduit verbijsterend dat ze ja hadden gezegd tegen dat zekere of in elk geval waarschijnlijke verdriet en dat heel zekere of in elk geval waarschijnlijke verdriet ook inderdaad hadden gekregen. Soms had ze zin om ze stuk voor stuk eens flink door elkaar te schudden, ze kon het niet helpen.

‘Stel je voor,’ zei ze tegen Rebecca, ‘dat je voor het eerst met iemand aan tafel zit. Bij jullie eerste afspraakje, bijvoorbeeld, of bij vrienden – waar je ook maar een man kunt ontmoeten die je mogelijk aantrekkelijk zou kunnen vinden. In die eerste momenten kun je dingen zien aan die man, kun je dingen aanvoelen. Het gaat vanzelf. Je hoort in hoeverre hij openstaat voor andere mensen, waar hij belangstelling voor heeft, of hij intelligent is of niet en of hij gebruikmaakt van zijn intelligentie. Je merkt of hij aardig is of afwijzend, uit de hoogte, nieuwsgierig of ruimhartig. Je ziet hoe hij je behandelt. Uit wat hij besluit je over zichzelf te vertellen, kun je zoveel informatie halen: de rol van familie en vrienden in zijn leven, de vrouwen met wie hij eerder iets gehad heeft. Je ziet of hij goed voor zichzelf zorgt, voor zijn eigen gezondheid en welzijn, voor zijn financiële welzijn. Die informatie is